

TÁRSULT PEREK A TENDENCIÓZUSAN GYENGÉBB FELEK SZOLGÁLATÁBAN?

Harsági Viktória*

A kollektív igényérvényesítés tekintetében Magyarországon hagyományosan a szektorális jellegű szabályozás a jellemző, mely – az új Polgári perrendtartás hatálybalépését megelőzően sokáig – főképp a fogyasztóvédelem, az esélyegyenlőség, az egyenlő bánásmód, a versenyjog, a környezetvédelem és az általános szerződési feltételek megtámadásának területeire koncentrált. A hazai előzmények közül említést érdemel még a Polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény módosításáról szóló T/11332. számú törvényjavaslat (2009 decemberéből), amely a csoportos keresetindítás esetén történő eljárást szabályozta volna. A köztársasági elnök által a parlamentnek megfontolásra visszaküldött törvény kitérítette volna a kollektív jogérvényesítés lehetőségét, megadva a keresetindítási jogot bármely magánszemélynek, illetve jogi személynek is. Ez a javaslat más – indokolt – okból később nem került elfogadásra. Az utóbbi évek tapasztalatai (súlyosabb környezetszennyezési ügyek, sokasodó fogyasztóvédelmi problémák) arra sarkallták a szakembereket, hogy a kollektív igényérvényesítés kapcsán újragondolják a jelenlegi jogszabályok megfelelőségét. A szabályozás ugyan differenciálódott, a tárgyi hatály is változott valamelyest, de a társult perekre vonatkozó szabályrendszer tárgyi hatálya is korlátozott, tehát a szektorális jelleg a jövőben is fennmarad.

Az új Pp. kollektív igényérvényesítésre vonatkozó fejezete a következő szerkezetet alakította ki. Az eljárásra vonatkozó szabályokat külön fejezetben látta célszerűnek elhelyezni a jogalkotó az új Polgári perrendtartásban „Kollektív igényérvényesítéssel kapcsolatos perek” főcím alatt (Nyolcadik rész). A Nyolcadik rész tartalmaz egyfelől egy fejezetet (XLII. fejezet), mely a már a magyar jogban

* Egyetemi tanár, Polgári Eljárásjogi Tanszék.
ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-2489-2249>

korábban is létező ún. közérdekből indított per (*actio popularis*) eddig jellemzően különféle jogszabályokban szétszórtnan, koordinálatlanul megtalálható szabályaihoz rendel közös eljárásjogi szabályokat, s gyűjti ezáltal őket egy csokorba. Így keretet ad neki, és megkönnyíti a jogalkalmazók helyzetét azzal, hogy valamelyest enyhít a szabályozás jelenlegi szétszórtságán, áttekinthetlenségén. Másfelől egy másik fejezetében (XLIII.) az újonnan bevezetett társult perek szabályait tartalmazza, mely az aggregált magánérdek érvényesítési eszköze lehet.

A polgári perrendtartásról szóló T/11900. számú törvényjavaslat (2016 szeptember) Általános indokolás „Az új törvényi szabályozás legfontosabb újításai” c. (III. sz.) fejezetének 9. pontja a szabályozni kívánt két kollektív igényérvényesítési módozatot (közérdekből indított perek és a társult perlés) a következőképpen határolja el egymástól: „A társult per szabályai szélesebb körben engedik meg az egyedi igények összevont, kollektív érvényesítését, akkor, amikor a közérdek nem indokolja a közhatalom (pl. ügyész, hatóságok) beavatkozását, viszont az igények nagy száma és hasonlósága miatt a kollektív elbírálás hatékonysági előnyöket nyújt.” Az egy évvel későbbi, a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény hatálybalépésével összefüggő egyes törvények módosításáról szóló T/17165. számú törvényjavaslat általános indokolása is csupán ezeket a gondolatokat tartalmazza az elhatárolás tekintetében.

Jelen írás keretei között elsősorban az újonnan bevezetett társult perek intézményére fókuszál a szerző, mivel ez a fejezet tűnik több problémával terheltnek. A Pp. hatálybelépése óta eltelt immár több, mint hat esztendő alatt egyértelműen megmutatkozott, hogy a társult perek nem töltik be azt a szerepet, amit a jogalkotó szánhatott nekik, nincs vonzerejük, a peres eljárás intézményei közül ilyen fokú kihasználatlanságot az utóbbi évtizedek során talán csak az ugró fellebbezés esetében tapasztalhattunk.

Ha az okokat keressük, látnunk kell, hogy a kérdés nagyon komplex. Első lépésben e tanulmány arra törekszik, hogy bemutassa a ki nem használt intézményhez a gyakorlat által fűzött reflexiókat, majd második lépésben egy nagyobb áttekintés keretei között próbál rámutatni olyan, a jogszabályban rejlő hibákra, melyek hozzájárulhatnak ahhoz, hogy a jogkeresők az intézményt ne vegyék igénybe.

1. A társult per lényegesebb jellegzetességei

A társult perek speciális szabályait az új Polgári perrendtartás XLIII. fejezete tartalmazza. Társult per az e fejezetben meghatározott feltételek esetén in-

dítható, és alapvetően ennek a fejezetnek a szabályai alapján kell lefolytatni. Speciális rendelkezés hiányában a Pp. általános rendelkezései kerülnek alkalmazásra (vö. Pp. 581. §).

Az új Polgári perrendtartás által bevezetni szándékozott társult per *opt-in* rendszerű, figyelemmel a 213/396/EU Bizottsági ajánlásának (2013. június 11.) is. Az új eljárás lényegét leginkább az 583. § rendelkezései juttatják kifejezésre: a felperes egy vagy több olyan jogát, amely tartalmában azonos valamennyi felperes vonatkozásában (reprezentatív jog), társult per formájában érvényesítheti, ha a reprezentatív jogot megalapozó tények érdemben valamennyi felperes vonatkozásában azonosak (reprezentatív tények), és a társult pert a bíróság engedélyezi.

A társult perlést alapvetően az különbözteti meg a pertársaságtól, hogy a felperesek kvázi lemondanak a jogukról, hogy önállóan nevezzenek meg jogi képviselőt, és vegyenek részt a tárgyaláson, vigyenek végbe perbeli cselekményeket. Az így képződött csoportnak egy képviselője van, „egy hangon szólal meg”. A társult per lényege az ügyek „egy csokorba fogása”, koordinálása. A csoport *opt-in* rendszerben alakul ki, vagyis annak tagjává csak kifejezett nyilatkozata alapján válhat valamely felperes. Minden érdekeltnek magának kell eldöntenie, hogy belép-e a társult perbe. A társult perkénti elbírálás is kérelemre történik, hivatalbóli minősítésre, illetve egyedi ügyeknek a társult perhez való rendelkezésre nincs lehetőség.

Ugyan a társult perkénti minősítés kapcsán a kezdeményezés a reprezentatív felperes privilégiuma, ám a bíróságnak kell döntenie a társult per engedélyezésének kérdéséről, tehát a minősítést tekintetében a végső döntést a bíróság hozza meg. A csoport tagjai ugyan félnek tekinthetők, de eljárásjogi jogosítványaik korlátozottak. Függetlenül a társult perbe belépett egyének számától minden egyes eljárásjogi cselekményt csak egyszer kell megtenni a perben, ez nemcsak a felperesek javát szolgálja, hanem az alperesét is.

Az *opt-in* rendszerű eljárások célja – a külföldi tapasztalatok alapján – az lenne, hogy gyors, hatékony és arányos módszert biztosítson az ügyek megoldására, ahol az egyedi kár van annyira nagy, ami indokolná ugyan az egyedi per indítását, de a felperesek száma és a felmerülő jog- és ténykérdések természete okán ezek az ügyek nem menedzselhetők kielégítően egyedi eljárásokban. Ám társult perek tárgyi hatályát áttekintve arra juthatunk, hogy míg a munkaügyi és a környezetterhelés által közvetlenül okozott egészségkárosodásból fakadó igények esetén egy *opt-in* rendszer hatékony lehet a fentiek miatt, addig a fogyasztói ügyek többségében – az ösztönzés hiánya miatt – előreláthatóan nem jelent majd a társult per kielégítő eljárási keretet.

A T/11900.sz. törvényjavaslat az eredeti formájában (2016 szeptember) a tárgyi hatályt még a fogyasztói szerződésből eredő követelés érvényesítésére, valamint a törvényjavaslat XXXIX. fejezete szerinti munkaügyi perekre korlátozta. A törvény szövegében a tárgyi hatály jelentős bővülését tapasztalhatjuk, amely bővítés üdvözlendő, de valószínűleg nem elegendő. Erre egyébiránt az Alapvető Jogok Biztosa és a Jövő Nemzedékek Érdekeinek Védelmét Ellátó Biztoshelyettes módosító javaslata nyomán került sor. Így az elfogadott szabályozás hatálya már kiterjed a környezetterheléssel összefüggő igények meghatározott körére (pontosabban fogalmazva az „emberi tevékenységen vagy mulasztáson alapuló, előre nem látható környezetterhelés által közvetlenül okozott egészségkárosodásból fakadó igények vagy vagyoni kárigények” érvényesítésére) is [583. § (2) bek. c) pontja], ám sajnos még ezzel a változtatással együtt sem fedi le mindazokat a területeket, amelyek szabályozást igényelnének.

A T/11900. számú törvényjavaslat 583–585. §-okhoz fűzött indokolásában a tárgyi hatály szűkítését a következőképpen indokolja a jogalkotó: „A Javaslattal nem teszi lehetővé bármely érvényesített jog tekintetében a társult perlést, csak a fogyasztói szerződésekkel kapcsolatos jogvitákban, illetve a munkaügyi perekben. E szűkítés indoka az, hogy jellemzően a fogyasztói, munkaügyi jogviták azok, melyekben a kollektív jogérvényesítés által biztosított hatékonysági előnyök nélkül a jogvédelem meghiúsulhatna, mivel egyéni perindításra valószínűleg nem kerülne sor.” Ezen érvelés nem igazán következetes (főképp, ha a későbbi hatály-bővítéssel egybevetjük), hiszen a hatály alá tartozó ügytípusok az egyedi pertárgyértékek tekintetében igen különbözőek lehetnek, egyáltalán nem mutatnak homogenitást ebben a vonatkozásban, így egységesen sem kezelhetők.

A fogyasztói ügyek tekintetében a Pp. 7. § (5) bek. csak egy utaló szabály tartalmaz, ennél fogva önálló eljárásjogi értelmezés nem fűzhető hozzá. Ez az utaló szabály a Ptk. szabályaira mutat, a Ptk 8:1. § (1) bek. értelmében a fogyasztónak kell tekinteni a szakmája, önálló foglalkozása vagy üzleti tevékenysége körén kívül eljáró természetes személyt.

A polgári perrendtartásról szóló T/11900. számú törvényjavaslat (2016 szeptember) Általános indokolás „Az új törvényi szabályozás legfontosabb újításai” c. (III. sz.) fejezetének 9. pontjából kitűnően „ebben a modellben a felperesek személyükben ismertek, azonosítottak. Ennek ellenére a társult per lényege, hogy nem a felperesek egyedi igényeinek összességét (mindegyikét), hanem egyetlen, tipikus igényt, azaz egy érvényesített jogot és egy hozzá tartozó tényalapot bírál el a bíróság. Csak így lehet a társult performánának hatékonysági előnye az egyedi igények aggregált elbírálásához képest. Ezért a társult per alapvető előkérdése

ennek az egyetlen igénynek a megkonstruálása, leírása, másfelől annak igazolása, hogy a felperesek egyedi körülményei alapján az így megkonstruált tipikus igény illik rájuk, azzal valóban rendelkeznek.” A T/11900. számú törvényjavaslat 583–585. §-okhoz fűzött indokolása hangsúlyozza, hogy e perek alapfeltétele a perbe vitt igények azonossága (jog– és tényazonosság), melynek fennállásáról a bíróságnak a perelőkészítés döntenie kell. Ennek hiányában ugyanis, aminek következménye, hogy a társult performa nem alkalmazható, vagyis a pert meg kell szüntetni. Ez nem akadály a felperesek egyéni igényérvényesítésének.

Az azonos érvényesített jogot az 583. § (1) bek. reprezentatív jognak nevezi, míg az ezt megalapozó tényeket reprezentatív tényeknek. Az egyes felperesek és az érvényesített reprezentatív jog közötti kapcsolatot az ún. összekapcsolással teremti meg.

A pertársaságtól a társult perlést – sok más mellett – alapvetően a felek nagy száma különböztetheti meg. Az igényeket jellemzően egyedileg is érvényesítik, ám ez a jelenlegi rendszerben nem hatékony, vagy nehezen menedzselhető.

Célszerűnek látszott az ügyek minimális számát – a Szakértői Javaslatlal összhangban¹ – tízben limitálni. Ez alatt már valószínűleg nem biztosítana a társult per nagyobb hatékonyságot vagy az ügyek jobb kezelhetőségét, mint a pertársasági forma. Az alsó küszöb beépítése nem jelenti természetesen azt, hogy előlött bizonyos esetekben ne lenne választható a pertársaság a kollektív igényérvényesítési mechanizmusok helyett, ha az ügy természetére tekintettel az tűnik jobb megoldásnak. Azokban az országokban, ahol nem szabtak ilyen alsó küszöböt, ott is találunk – legalább a bírói gyakorlat vagy a jogirodalom szintjén – olyan meghatározásokat, hogy ugyan nincs minimális létszám meghatározva, de elég soknak kell lennie ahhoz, hogy igazolja az eljárásjogi eszköz igénybevételét [Austin v. Miller Argent (South Wales) Ltd. [2011] Ehv LR 32.]

Előfordulhat, hogy a keresetindítás időpontjában a csoport létszáma a küszöbérték felett van, ám később csökken tíz alá. Ilyen esetben a társult per engedélyezése iránti kérelmet elutasítja a bíróság. Tekintettel arra, hogy az engedélyt a keresetlevél benyújtása után leghamarabb 60 napon belül lehet, így kizárt, hogy a kilépések miatt az engedély megadását követően álljon elő a fenti helyzet.

A T/11900. számú törvényjavaslat 586. §-okhoz fűzött indokolásában a Pp.-ben szokatlan szerződési szabályok létjogosultságát igyekszik alátámasztani a jogalkotó. Azzal érvel, hogy e szabályoknak a perrendtartásba való beiktatá-

¹ Harsági Viktória: Társult perlés [a továbbiakban: Harsági (2016a)]. In: Varga István – Éless Tamás (szerk.): *Szakértői Javaslat az új polgári perrendtartás kodifikációjára*. Budapest, HVG-ORAC, 2016. 771.

sának „oka az, hogy a társult per alappillére a jogosultak (majdani felperesek) konszenzusa, szerződése. Ez a szerződés atipikus, és szorosan kapcsolódik a Pp. közjogi természetű eljárási szabályaihoz. E szerződés megkötése befolyásolja mind a peres eljárás lefolytatásának módját, mind a perbeli jogok és kötelezettségek gyakorlásának mikéntjét, továbbá tartalmában eljárási típusú rendelkezéseket tartalmaz abban az értelemben, hogy az eljárási jogoknak és kötelezettségeknek a reprezentatív felperes általi gyakorlása hátterét, felhatalmazás-rendszerét teremti meg. Minderre tekintettel nem rendszeridegen és indokolt e szerződési szabályok Javaslatban történő elhelyezése.”

A forma tekintetében a törvény az írásbeliséget irányozza elő (további formai megkötések nélkül) és egy listát tartalmaz arra nézve, mely kérdéseket kell a szerződő feleknek okvetlenül rendezniük a társult perlési szerződésben. Ezek alapvetően három kérdéskör köré csoportosulnak: a költségviselés, a reprezentatív felperes jogosultságai és ellenőrizhetősége és a felpereseket megillető pénzösszeg felosztása.

A modell – a Szakértői Javaslatnál ellentétben – nem a bírói kontrollra épít, ezt a nézetet reprezentálja az a szabály is, miszerint a bíróságnak nem feladata ellenőrizni, hogy a reprezentatív felperes a társult perlési szerződésnek megfelelően jár-e el a perben. A jogalkotó a T/11900. számú törvényjavaslat 586. §-hoz fűzött indokolásából kitűnően abban látja a felperesek jogainak védelmét, hogy ugyan

„nem kógens szabály, mégis a szabályozási kötelezettség előírásával bizonyos védelmet nyújt a Javaslat a feleknek azzal a szabállyal, hogy a szerződésben rendelkezni kell arról, hogy a reprezentatív felperes milyen módon tájékoztatja perviteléről a feleket, illetve hogyan biztosítja a felek tájékozódási lehetőségét, a pervitel ellenőrzését. [...] A per bírósága a társult perlési szerződés tartalmát ellenőrzi, a törvényi követelmények teljesítését azzal kényszeríti ki, hogy ha a szerződés nem tartalmazza a törvényben előírt kötelező elemeket, illetve az egyetlen kógens szabállyal ellentétes rendelkezést tartalmaz, akkor a keresetlelet visszautasítja.”

Aggodalomra adhat továbbá okot, hogy számos lényeges eljárási kérdés törvényi szabályozását mellőzve a jogalkotó ezek rendezését egy ún. társult perlési szerződésre hagyja. Ugyan a T/11900. számú törvényjavaslat indokolása a szerződési szabadságot hangsúlyozza, ám félő, hogy nem életszerű az az elképzelés,

miszerint a szerződő felek komolyabb befolyással bírnának majd a gyakorlatban e szerződés tartalmának kialakítására.

A Pp. 588. § az iratok megtekintésére, másolatkészítésre vonatkozó 162. §-hoz képest speciális szabályt jelent. Ez a gyakorlatban a társult perlési szerződés zártan kezelését kell, hogy jelentse. A T/11900. számú törvényjavaslat 587–589. §-hoz fűzött indokolása ezt az általánostól eltérő szabályt arra vezeti vissza, hogy a társult perlési szerződés tartalmának ismerete az alperes perviteléhez nem szükséges, de tartalmazhat olyan információkat (pl. egyezségkötésre felhatalmazás esetén a minimum összeget), melyek tekintetében az alperes tudomásszerzése a társult per felpereseinek érdekeit sértheti.

Ennek a pertípusnak alapvető jellemzője, hogy az azonosítható és nevesíthető felek koordináltan perelnek. A társult per felperesi csoportja a részvétel kinyilvánításán alapulva szerveződik (*opt-in* rendszerű), tehát a társult perbe lépéshez aktivitás szükséges a potenciális felperes részéről. Aktivitást reálisan akkor feltételezhetünk a jogosultak részéről, ha – főként a pertárgyértékre tekintettel – motiváltak abban, hogy a társult perbe belépjenek, ennek költségvonzatát is felvállalva. A nagyszámú igény egy eljárásban való kezelhetősége azt feltételezi, hogy a felperesek „egy hangon” szólaljanak meg, éppen ebben áll a kollektív igényérvényesítési mechanizmusok lényege. Ennélfogva a társult per során ők ugyan felek, de eljárási jogaik terén bizonyos korlátozásokat szenvednek. Így pl. ki lehetnek zárva a perbeli cselekmények befolyásolásából, a szakértők személyének megválasztásából és a bizonyításból. Az egyezségi tárgyalások és az egyezség megkötése akár az ő inputjaik nélkül történhet. Utóbbi tekintetében a társult perlési szerződés rögzítheti azt a minimum összeget és egyéb feltételt, amelynek az egyezségben szerepelnie kell; illetve a felek azt is kiköthetik, hogy az egyezségkötéshez az egyezségtervezet megküldésével hozzájárulásukat kell kérni.

A felperesek eljárási jogainak gyakorlását alapvetően a reprezentatív felperesre telepíti az 589. §, annak tudatában, hogy a kötelező jogi képviselőre tekintettel ez a gyakorlatban várhatóan a jogi képviselő útján valósul meg. Egyfelől a bíróság a reprezentatív felperes eljárási cselekményeit, jognyilatkozatait bírálja el, ugyanakkor a kötelező jogi képviselő előírása miatt a Pp. 74. § (1) bek. alapján a jogi képviselő közreműködése nélkül eljáró fél perbeli cselekménye és nyilatkozata hatálytalan volna. A pervitelre meghatalmazást a reprezentatív felperes ad, a jogi képviselő személyéről azonban a felpereseknek kell dönteniük [vö. 586. § (1) bekezdés *d*) pont].

A reprezentatív felperes azonban nem gyakorolhatja a Pp.-ből fakadó eredő jogait kontroll nélkül. Ennek a kontrollnak a kereteit a társult perlési szerződés

adná a jogalkotó elképzelése szerint. A Pp. 586. § (1) bek. g) pontja értelmében a reprezentatív felperes felelősségére vonatkozó szabályokat, különösen a szakszerűtlen pervitelből következő károkért való helytállás módját, eszközét a társult perlési szerződésben kötelezően rögzíteni. Mit kell azonban ezen érteni annak fényében, amit fentebb a jogi képviselő és a reprezentatív felperes viszonyáról már kifejtettünk? A szakszerűtlen pervitelért a reprezentatív felperes olyan értelemben felelős, hogy a jogi képviselőnek ő ad megbízást, a per vitelére vonatkozóan utasításokat.

Felmerül azonban a kérdés, hogy ez a helytállásra kötelezés mennyire hatékonyan valósítható meg, egyáltalában mennyire életszerű egy ilyenfajta megoldás, ha figyelembe vesszük, mekkora volumenű ügyekről lehet szó, s ilyenformán milyen mértékű kár okozható. A szerződésszegésből eredő felelősség kérdéséről, esetleges kártérítésről külön perben kellene döntenie a bíróságnak,² ez újabb társult pert eredményezhetne akár. A folyamat és a közvetett hatások nem beláthatóak. Ennél hatékonyabb védelmet jelenthet a felperesek számára, ha a bíróság kontrollfunkciója erősebb.

A T/11900. számú törvényjavaslat Általános indokolásának a III. számú „Az új törvényi szabályozás legfontosabb újításai” c. fejezet 9. pontja szerint a társult per másik hatékonysági előnye abból származik, hogy a jogosultak ugyan mindannyian felperesek a perben, de perbeli jogokat egyedileg, külön-külön nem gyakorolhatnak. Ebből következően viszont a társult per másik fontos szabályozási tárgya annak meghatározása, hogy a csoport nevében ki jár el, illetve a csoport befolyásolhatja-e a pervitelt. Az 589. § (1) bek. kimondja, hogy a társult perben a felpereseket megillető jogokat kizárólagosan a reprezentatív felperes gyakorolhatja. Ez alól kivételt a következők jelentenek: a felperesek jogosultak a tárgyaláson történő részvételre a nyilvánosság kizárása esetén is, továbbá az iratokba betekinthetnek. A reprezentatív felperes e jogainak szerződéssel való bármely korlátozása a reprezentatív felperes nyilatkozatainak, perbeli cselekményeinek érvényességét és hatályosságát nem érinti. A felpereseket megillető perbeli jogok egységesek és csak egységesen gyakorolhatók, pl. a reprezentatív felperes nem módosíthatja a keresetét csak egyes felperesek vonatkozásában, vagy nem fellebbezhet csak egyes felperesek nevében.

A kollektív igényérvényesítési módzatok egyik legfőbb kérdésével foglalkozik az 590. §. A társult per indításának következménye, hogy az ügyben hozott ítélet kötelezi a feleket a reprezentatív jog és reprezentatív tények tekintetében.

² Vö. Szalai Ákos: Társult perek: nyitott kérdések és joggazdaságtani elemzés. *Eljárásjogi Szemle*, 2017/3. 23–24., 31.

Az egységes döntés követelménye azt is magában foglalja egyes felperesek keresete tárgyában részítélet nem hozható.

Azok a felperesek élvezik a társult per „gyümölcseit” és osztoznak a terheiben, akik vonatkozásban az összekapcsolás tényleges igazolása az előírt határidőben megtörtént. A T/11900. számú törvényjavaslatnak e §-hoz fűzött indokolása szerint az egységes döntés „viszont nem zárja ki, hogy a per központi kérdése szempontjából nem létfontosságú kérdésekben az azonosság ne legyen teljes, másképpen, a társult per felpereseinek igénye tekintetében apróbb, az ügy lényegét nem érintő kivételek, mint pl. összegszerű eltérések a marasztalásban, fennmaradhatnak.” Itt arra volt tekintettel a jogalkotó, hogy a közös jog- és ténykérdések (reprezentatív jog és reprezentatív tények) kapcsán hozott ítélet hatálya kiterjed az egész felperesi csoportra, de ez sok esetben várhatóan csak a jogalap kérdését érinti majd, az összegszerűség tekintetében egyéniesítésre lehet szükség, így egyéni (származékos) perek követhetik az eljárást.

Az akaratnyilvánításon alapuló rezsimmel összhangban volna, ha közvetlenül a felperesekre hárítanánk a költségek előlegezését, illetve viselését. Ugyanis annak tudatában döntenek a potenciális tagok a belépésükről, hogy a döntésüknek költség vonzata lehet. Ám azt, hogy végső soron ők miként vesznek részt a költségek előlegezésében, illetőleg viselésében, a törvény maga nem szabályozza, – sok más mellett ezt is – a perlési szerződésre hárítja. Az 586. § (1) bek. e) pontja szerint a társult perlési szerződés tartalmazza e szerződés megkötésével és a társult per előkészítésével kapcsolatos költségek, továbbá a társult per per-költsége előlegezésének, viselésének, megosztásának szabályait. Ennélfogva az 590. § (3) bek. mindössze arra tér ki, hogy a perköltség tekintetében a reprezentatív felperest kell kötelezni.³ Egységesen kezeli tehát a költségelőlegezés-, és viselés kérdését. Hogy a felperesek egymás közti viszonylatában ez majd hogyan rendeződik, arra nézve csak a társult perlési szerződés igazít el.

A T/11900. számú törvényjavaslatnak az 590. §-hoz fűzött indokolása hangsúlyozza, hogy ez a költségelőlegezési és -viselési rendszer az alperes érdekét is szolgálja, mivel világossá teszi a reprezentatív felperes felelősségét a pervesztesség esetére. Ám ez a megoldás hordoz magában némi rizikót a pernyertes alperes számára, hiszen ő a törvény alapján ugyan világos, hogy a reprezentatív felperestől jogosult követelni a költségeinek megtérítését. De ez azt is jelenti, hogy a többi felperes ilyen irányú – a társult perlési szerződésből és nem a törvényen alapuló kötelezettsége – viszont csak a reprezentatív felperes és az ő viszonylatukban érvényesíthető. Ennek várható volumenét és a Szakértői

³ Vö. Szalai i. m. 25.

Javaslatban⁴ már felmerült perköltségbiztosíték fizetésére kötelezés mellőzését, illetve a reprezentatív felperesek teljesítőkéességének különbségét is figyelembe véve igen sok kérdést vehet fel a fenti költségviselési szabályrendszer.

A bíróságnak nem feladata ellenőrizni, hogy a reprezentatív felperes a társult perlési szerződésnek megfelelően jár-e el [Pp. 586. § (4) bek.]. Ennélfogva nem ellenőrzi, hogy a szerződés tartalmaz-e arra vonatkozó kikötést, hogy a reprezentatív felperes meghatározott perbeli nyilatkozatainak, perbeli cselekményeinek megtételéhez (így a fellebbezés előterjesztéséhez is) a felek előzetes jóváhagyása szükséges [Pp. 586. § (1) bek. j) pont].

2. Értelmezési kérdések a gyakorlat szemszögéből

Az egyébként nem alkalmazott társult perlési szabályok értelmezése kapcsán egyfelől a Civilisztikai kollégiumvezetők Országos tanácsa tett kísérletet néhány nem egészen egyértelmű szabály vagy összefüggés értelmezésére, másfelől az Új Pp. Konzultációs Testület fűzött hozzá állásfoglalást. Ezek többséges a társult perlési szerződés témája köré sűrűsödik, ami valóban a szabályozás talán legvitathatóbb megoldásai közé tartozhat.

Az eljárásindításhoz kapcsolódóan a Civilisztikai Kollégiumvezetők 2017. július 7-ei Országos Tanácskozásának 30. állásfoglalása a fizetési meghagyásos eljárások és a társult perek viszonyát vizsgálja. Arra a kérdésre keres választ, hogy megelőzi-e fizetési meghagyásos eljárás a társult pert, ha a pertárgyérték a hárommillió forintot nem haladja meg? A válaszát a következőkben foglalta össze. Fizetési meghagyásos eljárással összefüggésben társult per nem indulhat. Ez utóbbi jogértelmezés a következő indokokkal egészíthető ki: A társult per fogalmát és annak megindítását a Pp. külön határozza meg (Pp. 580. §-a szerinti társult per az e fejezet szabályai szerint indított és lefolytatott per), amelyben speciális szabályok érvényesülnek az engedélyezésre és a visszautasításra. A Pp. XVI. Fejezete a fizetési meghagyásos eljárással összefüggő perekre írt speciális rendelkezései a társult perekben alkalmazandó speciális rendelkezések egy részével ellentétes; pl. a Pp. 256. § (2) bekezdés, amely szerint a fizetési meghagyás kézbesítésének ugyanaz a hatálya, mint a kereset közlésének. A társult pert ugyanis a bíróságnak kell engedélyezni, a fizetési meghagyásos eljárásban erre az igény érvényesítéséhez kapcsolódóan a közjegyző által nem kerülhet sor. A társult per engedélyezése iránti kérelmet a keresetlevélben kell

⁴ Harsági (2016a) i. m. 780–781.

előterjeszteni, fizetési meghagyásos eljárás esetén ez sem alkalmazható, a közjegyzőnek nincs hatásköre ennek elbírálására (az fmh. kérelemhez nem is csatolható). A kérelemhez melléklet nem csatolható, így az sem ellenőrizhető, hogy a reprezentatív felperes kéri-e kibocsátani, van-e társult perlési szerződés stb. A perben kötelező a jogi képviselet, továbbá speciális szabályokat ír elő a Pp. már a perindításhoz és a perfelvételi szakhoz kapcsolódóan, míg ez a fizetési meghagyással indult de az ellentmondás folytán perre alakult eljárásokban a járásbíró előtt indult perekben ezek nem alkalmazhatóak. Társult per csak a fogyasztói szerződésből eredő követelés érvényesítése céljából, a XXXIX. Fejezet szerinti munkaügyi perben, vagy emberi tevékenységen vagy mulasztáson alapuló, előre nem látható környezetterhelés által közvetlenül okozott egészségkárosodásból fakadó igények vagy vagyoni kárigények érvényesítése esetén indítható, míg az Fmhtv. 3. § (2) bekezdése kizárja a pénzkövetelés érvényesítését, ha az munkaviszonyból ered.

A Civilisztikai Kollégiumvezetők 2017. július 7-ei Országos Tanácskozásának 31. sz. állásfoglalása arra a kérdésre kívánt választ adni, hogy visszautasítható-e a keresetlevél a Pp. 176. § (1) bekezdése j) pontja alapján, ha az elektronikus kapcsolattartásra köteles jogi képviselő a társult perben a keresetlevélhez elektronikus úton nem csatolja a társult perlési szerződést. Az állásfoglalás értelmében a bíróságnak kötelező elektronikus kapcsolattartás esetén is zártan kell kezelnie a társult perlési szerződést. Azonban – mivel a Pp. 584. § (2) bekezdése alapján a társult perlési szerződést kötelező csatolni a felperesnek a keresetleveléhez – ha azt nem csatolja, a bíróság a keresetlevelet a Pp. 176. § (1) bekezdés j) pontja alapján visszautasítja. Ha azonban a felperes a keresetlevelében utal arra, hogy a társult perlési szerződést a Büsz. 5. § (2a) bekezdése alapján papír alapon vagy adathordozón külön nyújtotta be, a keresetlevél visszautasításának hiánypótlás nélkül nincs helye, csak akkor, ha ez a melléklet ténylegesen nem került benyújtásra.

Az Új Pp. Konzultációs Testület 24. sz. állásfoglalása rögzítette a jogalkotó által nem szabályozott helyzetre vonatkozóan, hogy amennyiben a társult perlési szerződés a társult perlés engedélyezése után szűnik meg, és a felperes nem áll el a keresetétől, a felperes perbeli legitimációjának hiánya miatt a kereset elutasításának van helye. Ha a kereset elutasításának indoka a társult perlési szerződés megszűnése, akkor az elutasító ítélet nem eredményez ítélt dolgot a felperesek által érvényesített igény tekintetében, így nem képezi akadályát ugyanazon felperesek által újabb per megindításának. Az állásfoglalás kifejti, hogy a társult perlési szerződés megszűnhet a társult per engedélyezése előtt és azt követően. Ha a megszűnés oka a társult per engedélyezése előtt következik

be, akkor a bíróság nem engedélyezi a társult perlést, és az eljárást a Pp. 585. § (4) bekezdése alapján megszünteti. Problémát jelent viszont az állásfoglalás szerint, ha a szerződés az engedélyezést követően szűnik meg, amelyre a Pp. nem ad külön szabályozást. A probléma megoldására három alternatívát vázol fel. Abból kiindulva, hogy a felek magánjogi aktusa, így például a társult perlési szerződés közös megegyezéssel történő megszüntetése nem módosíthatja a közjogi aktussal beállt perjogi állapotot, az következne, hogy a bíróság elbírálja a keresetet a társult perlési szerződés megszűnésére tekintet nélkül. A permegszüntetés analógiaként való alkalmazása is megoldást jelenthetne az állásfoglalás szerint, figyelemmel arra, hogy ha az engedélyezést követően szűnik meg a társult perlési szerződés, szerencsésebb, ha olyan eljárásjogi megoldás születik, amihez nem fűződik anyagi jogerőhatás. A konzultációs testület a harmadik alternatívát fogadta el és úgy foglalt állást, hogy ha a társult perlési szerződés megszűnését követően a felperesek a keresettől nem állnak el és a permegszüntetés sem alkalmazható, a felperesek keresetét el kell utasítani. Ezt arra vezeti vissza, hogy ha a társult perlési szerződés megszűnik, akkor megszűnik a reprezentatív jog is. A reprezentatív jogosultság megszűnése a felperesek perbeli legitimációjának elvesztését eredményezi, amelynek szükségképpen következménye a kereset érdemi elutasítása. Így amennyiben a bíróság a felperesek keresetét a fentiek szerint elutasítja, az nem eredményez *res iudicata*-t, figyelemmel arra, hogy ebben az esetben az elutasítás indoka csupán a társult perlést megalapozó közös felperesi legitimáció megszűnése. A felperesek így nincsenek elzárva attól, hogy akár egy újabb társult perben, akár külön-külön újból megkíséreljék peres úton érvényesíteni igényeiket.

A nagy költségigény miatt minden kollektív igényérvényesítési mechanizmus egyik kényes pontja a költségek előlegezésének és viselésének kérdése. Ezzel a témakörrel foglalkozott a Civilisztikai Kollégiumvezetők 2017. november 20-21-ei Országos Tanácskozásának 59. állásfoglalása a bírák helyi képzésein felmerült jogértelmezési problémá(k)ra utalva. A Pp. 589. § (1) bekezdése alapján a felperest megillető jogokat kizárólagosan a reprezentatív felperes gyakorolhatja. A perköltség tekintetében kötelezésre és jogosításra az ítéletben kizárólag a reprezentatív felperes vonatkozásában kerül sor, ezért a nem reprezentatív felperes nem kérheti a bíróságtól költségkedvezmény engedélyezését.

A Pp. 589. § (1) bekezdése alapján a felperest megillető jogokat kizárólagosan a reprezentatív felperes gyakorolhatja. A perköltség tekintetében kötelezésre és jogosításra az ítéletben kizárólag a reprezentatív felperes vonatkozásában kerül sor, ezért a nem reprezentatív felperes nem kérheti a bíróságtól költségkedvezmény engedélyezését.

3. A hatály és a modellválasztás kérdésköre

Az új Pp. társult pere alapvetően olyan esetekre modellezett eljárás, ahol – már az eljárás kezdetén azonosítható, nevesíthető – meghatározott személyek meghatározott igénye kerül egy eljárásban érvényesítésre.

Az *opt-in* rendszerű (a felek akaratnyilvánításán alapuló) perlés – a külföldi tapasztalatok alapján – alkalmas volna a termékfelelősségi ügyek (pl. gyógyszer cégek elleni perek), vasúti vagy repülőbalesetekből eredő kártérítési igények, környezetszennyezésből, ipari katasztrófákból eredő kárigények érvényesítésére. Ezekből csak keveset ölel fel a jelenlegi szabályozás tárgyi hatálya, ilyen értelemben visszalépést jelent a Szakértői Javaslatban kidolgozott megoldáshoz képest.⁵ A Szakértői Javaslat szerint az új Polgári perrendtartásnak egy kifinomultabb megközelítéssel élve kellene vegyítenie a két eljárási rendszert annak érdekében, hogy a bevezetőben említett mindkét típusú problémakörre választ találjunk. Ennek érdekében a Szakértői Javaslat azt az Európában sem gyakori megoldást választotta, hogy a két modellt (*opt-in* és *opt-out*) ötvözi. A szabályozásában a differenciálás alapja a következő: ahol az egyéni kártérítési igény várhatóan magas, a törvényhozó az *opt-in* rendszert preferálja, megkívánva, hogy a csoport tagjai nevesíthetők legyenek. Az önállóan „nem életképes” ügyek tekintetében jellemzően nagy az inaktivitás a potenciális felperesek oldalán. Ez a két eljárástípus egészítené tehát ki a jelenlegi rendszert (lényegében az *actio popularis* intézményét). A közérdek érvényesítésére szánt *actio popularis* fenntartása mellett jelennek meg a fent vázolt új eljárásjogi eszközök. A régi és az új egymás mellett élve, alapvetően jól elválasztható módon jelenhetne meg a Pp. rendszerében.⁶ A Szakértői Javaslatban foglalt szabályrendszert részben a horizontális megközelítés (lásd társult perlés), részben pedig a szektorális megközelítés jellemzi (osztályos perek hatályának a fogyasztói ügyekre szűkítése).

Ám az új Polgári perrendtartás az *opt-out* rendszerű osztályos perlést elvetette. A Szakértői Javaslat alapvetően az *opt-in* modellre épült, de azoknál az ügyeknél, ahol a várható pertárgyérték olyan alacsony (a szinguláris ügyekre vetítetten), hogy az *opt-in* rendszer magasabb adminisztratív költsége miatt nem lenne arányos, ki kell egészíteni a rendszert egy *opt-out* alapú modellel. Az utóbbiba olyan ügyeket lehetne becsatornázni, melyek eddig nem jelentek meg az igazságszolgáltatás rendszerében (eltekinthettek érvényesítésüktől).

⁵ Harsági Viktória: Kollektív igényérvényesítés – Általános indokolás a kollektív igényérvényesítéshez [a továbbiakban: Harsági (2016b)]. In: Varga–Éless (szerk.) i. m. 751–754.

⁶ Harsági (2016b) i. m. 751–754.

Ebből következően ez a megoldás nem érintené a fizetési meghagyás hatékonyan működő rendszerét sem, onnan nem vonna el ügyeket, tekintettel arra is, hogy annál gyorsabb eszközt nem tudunk nyújtani az igényérvényesítő számára. Kifejezetten azokat az ügyeket lehet az *opt-out* rendszerbe internalizálni, melyeknek érvényesítéséről jelenleg jellemzően lemondanak a jogkeresők, hatékony eljárásjogi eszközök hiányában. Az előbbi (*opt-in*) rendszer olyan igények érvényesítésére szolgálna, melyek most is jelentkeznek a rendszerben, ám a jelenlegi eljárásjogi keretek között nem eléggé hatékonyan érvényesíthetők.

A fentiekből kiderül, hogy a kollektív igényérvényesítés esetében nem megfelelő a „*one size fits all*” gondolkodásmód. Ha azokat az igényeket vesszük sorra, ahol a jelenlegi rendszer nem biztosít hatékony igényérvényesítési lehetőséget, lényegében két alapszituációt kell elkülönítenünk egymástól: a) egyfelől a nagyobb főként kártérítési ügyeket, ahol nagyszámú károsult próbál egyenként is „életképes” igényt érvényesíteni, és b) másfelől pedig az ún. „szórványos igények”, melyek esetében az egyéni követelés triviális, ám az aggregált igény jelentős lehet.⁷ Ezek túl messze vannak egymás ahhoz, hogy lehetővé tennék az egységes megközelítést, kezelést. Ennélfogva a kollektív igényérvényesítés magyarországi szabályrendszerének kialakítása során is kompromisszumra volna szükség, mely a mindkét ügytípus problémáira megfelelően reagál. Ezért az új eljárásjogi mechanizmusok kialakításánál a differenciálás volna a célravezető.

A külföldi tapasztalatok szerint az *opt-in* eljárásokkal kapcsolatos nehézség az attraktivitás hiánya, kisebb pertárgyérték esetén ösztönzési problémák merülnek fel a csoportba való belépés tekintetében. (Ilyenek lehetnek sok esetben a fogyasztói ügyek.) Ezért volna célszerű kiegészíteni a kollektív igényérvényesítés magyar szabályozását egy *opt-out* rendszerű eljárással.

4. A reprezentatív felperes felett gyakorolt kontroll kérdése

A nagyszámú igény egy eljárásban való kezelhetősége azt feltételezi, hogy a csoport tagjai „egy hangan” szólaljanak meg, éppen ebben áll a kollektív igényérvényesítési mechanizmusok lényege. Ennélfogva a társult per során az egyes csoporttagok ugyan felek, de eljárási jogaik terén bizonyos korlátozásokat szenvednek. Így pl. nem választhatják meg, és nem instruálhatják szabadon a jogi

⁷ Vö. Gerhard Wagner: Collective Redress – Categories of Loss and Legislative Options. *Law Quarterly Review*, 2011. 78.

képviselőt. Ki lehetnek zárva az eljárási cselekmények befolyásolásából, az közös kérdések meghatározásából, az egyezségi tárgyalásból.

A felperesek eljárási jogainak gyakorlását alapvetően a reprezentatív felperesre telepíti a jogalkotó. A csoportképviselő azonban ezt nem gyakorolhatja kontroll nélkül. Erre több technika létezik: egyfelől a csoporttag, ha nem elégedett a pervittel kiléphet a csoportból, másfelől bizonyos eljárási jogosítványokat csak részlegesen von el a törvény a felektől az eljárásnak abban a fázisában, ahol a kilépésre már nincsen lehetőség, (pl. a csoport nevében a csoport tagjai legalább egyszerű többségének jóváhagyását követően a csoportképviselő nyújtja be a fellebbezést). Harmadsorban a felek korlátozott eljárási jogosítványai miatt indokolt lehet az egyezségek feletti bírói kontrollt növelni (vagy esetleg szélesebb körben is). Fontos egyensúlyt teremteni a felperesek és alperesek azon jogosultságai között, melyek az egyedi perlés során lennének meg, és a csoport azon érdeke között, hogy az ügyet egy egészként effektív módon terelje bírói útra. A fentiekre tekintettel az eljárásban az általános részi perekhez viszonyítva erősebb bírói kontroll lehet indokolt, erre a felek redukált eljárási jogai miatt garanciális szempontból volna szükség.

A T/11900. számú törvényjavaslat 586. §-hoz fűzött indokolásából kiolvasható, hogy a kérdéssel foglalkozott a jogalkotó, de azt elvetette a szerepek tisztább szétválasztásának szükségességére hivatkozással. Azonban nem tudott olyan módon érvelni, ami a hazai realitásokat is szem előtt tartva megnyugtatónak tűnhetne a tekintetben, hogy a fenti – külföldön már részben vagy egészben bevált – kontrollmechanizmusokat miként tudja a perlési szerződéssel és az ahhoz fűződő felelősségrendszerrel megfelelő módon kiváltani. Illusztrációképpen álljon itt egy hosszabb idézet az indokolásból:

„Természetesen a jogi képviselő szakmai kamarai kontrollja, ebben az irányban fennálló felelőssége közvetett biztosítékot jelent az érintettek számára a megfelelő pervitelre. (A kamara pl. speciális felelősségbiztosítási szabályokkal erősítheti a társult perek felpereseinek védelmét.) Ez a megközelítés megfelel az általános szabályainknak, melyek alkalmazhatóságán nem változtat az sem, hogy társult perekben esetleg nagyobb számú felperes érdekeinek védelme a tét. A társult perlés egy bizalmi jogviszony, melyben a feleknek kellő gondossággal kell szerződniük. A felperesek a szerződéses jogaikat tehát az általános szabályok szerint, külön perben érvényesíthetik a reprezentatív felperessel szemben. Ha egy ilyen per a társult per folyamatban léte alatt megindulna, a társult per bírósága erre tekintettel belátása szerint felfüggeszthetné a társult

pert, az általános szabályok megfelelő alkalmazásával. A társult perlési szerződés módosítására csak valamennyi társult tag teljes konszenzusa esetén van mód, melyre – a gyakorlati nehézségek miatt – vélhetően ritkán fog sor kerülni. Emiatt a szerződés megkötése, a rendelkezések kialakítása tekintetében a reprezentatív felperest és jogi képviselőjét igen nagy felelősség terheli.”

Az elmúlt évek tapasztalataiból kiindulva a többnyire laikus felekre telepíteni a kellő gondossággal kialakított szerződést egyrészt nem reális, másrészt az sem tűnik életszerűnek, hogy egy ilyen komplex ügyben egyáltalán képesek lennének azt átlátni. Így a szakmai felelősség gyakorlatilag előreláthatóan a jogi képviselő vállán nyugszik majd ebben a modellben.